

תורת הקורא

ובו הוראות מפורטות לבעלי קריאה

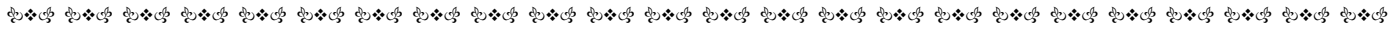
הלכות ומנהגים, דיוקים ודקדוקים, הערות וביאורים, חילופי נוסחאות, הקשורים בקריאת פרשת השבוע

הערות, הארות, ביקורת, שאלות, רעיונות, וכן תרומות להשתתפות בהוצאת הגליונות, יתקבלו בכרחה במכון כמו"כ אפשר לשלוח בקשה לקבלת הגליונות במייל: tameytora@gmail.com פקס: 153775150494

גליון מס' 161
פרשת ואתחנן

ה"א תשע"ו

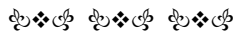
גליון זה יו"ל ע"י מכון 'טעמי תורה' תודה לכל העוזרים והמסייעים שגליון זה יראה אור © כל הזכויות שמורות, ניתן לצלם ולהדפיס כמות שהוא ללא שינוי

יש נוהגים לקרוא עשרת הדברות בטעם התחתון, ויש נוהגים לקרוא בטעם העליון.¹

נוהגים לקרוא את עשרת הדברות בקול רם², ויש המנגנים בסוף כל דיבור בניגון מיוחד.³

נוהגים להעלות את הרב לקריאת עשרת הדברות.⁴

הלכה ומנהג

לפני קריאת עשרת הדברות יש נוהגים לומר את הפסוק: 'רָכַב אֶל־הַיָּהוּה רַבְתָּיִם אֶלְפֵי שְׁנָאָן אֶל־דָּנִי בָּם סִינֵי בְּקִדְשׁ' (תהילים ס"ח י"ח).⁵

נוהגים שלא להפסיק באמצע עשרת הדברות, אלא קוראים את כולם לעולה אחד.⁶

בהרבה קהילות נוהגים שכל העם עומד על רגליו בקריאת עשרת הדברות. ויש המערערים על מנהג זה.⁷

¹ כמזלזל, וכן עובר על מה שאמרו חז"ל לא ישב בין העומדים. וכן כתב בשערי אפרים (שער ד' סעיף ל"ז) שיש לעמוד ואין ליחידים מן הציבור לשנות מן המנהג. ופוסקי זמננו האריכו לדון בזה עוד, ובאגרות משה (או"ח חלק ד' סימן כ"ב) כתב שראוי לעמוד, וכן כתב הגר"ש אויערבאך (הליכות שלמה פרק י"ב הערה ל'), וכן נהג הגר"י קניבסקי (ארחות רבינו ח"א עמ' ק"ב). אך דעת הגר"ש אלישיב (שערי מרן הגר"ש אלישיב, ברכות י"ב) שמנהג זה אינו נכון, ואף אם כולם עומדים רשאי לישב, משום שעושים שלא כדון, וכן דעת הגר"ע יוסף (שו"ת יתום דעת חלק א' ס' כ"ט). ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן קמ"ד) כתב עצה לצאת דעת כולם, שיעמוד קצת קודם קריאת עשרת הדברות, ולא ממש לעשרת הדברות, שלא יהא מוכח שעומד רק לעשרת הדברות, ובזה שרי לכו"ע. והוסיף שאף ראוי לנהוג כן, שמאחר שנתפשט המנהג לעמוד, יש לחוש למנהג, ומאידך, יש האוסרים לעמוד, ואם נוהג באופן זה, יוצא ידי כולם.

² מנהג אשכנז לקרוא בקריאת פרשת השבוע בטעם התחתון, ובחג השבועות בטעם העליון. ומנהג ספרד לקרוא בציבור בטעם העליון, וביחיד בטעם התחתון. ומנהג תימן לקרוא לעולם בטעם העליון. ויש מבני אשכנז שנוהגים כמנהג ספרד. ועיי' בזה בפירוט ובאורך במאמר על טעמי עשרת הדברות (פרק ב' ופרק ד', ובהערות שם).

³ בסדר טרייש (סימן י' ד"ה לפסח) כתב (לגבי פסוקי 'יִסַּע' ו'יָבֵא' ו'יָט'): וראיתי קורין אותם לכבודם בקול רם בניגון באורך כמו הדברות. ע"כ.

וכן כתב היעב"ץ (סידור עמודי שמים תהיה לך ק"ג, ובדפ"ח הכניסו את התנהגות במקומה בקריאת התורה והלכותיה, בית הספה, בית ט"ו) וז"ל: רק בפסוקי הדברות לפי שנתנו בקול גדול יש להרים קול להעיר לב השומעים שיהיו בעיניהם כאילו עתה שמעו בהר סיני כנתינתם.

וכן בספר מנהגים דק"ק וורמיישא בסדר הפרשיות ובספר דברי קהילות כתבו שקוראים את הדברות בקול רם.

⁴ בדברי קהילות כתב שמאריכים בנגינה בתיבת 'אֱלֹהִים', ובתיבת 'לְאֹמַר' שלפני הדיבור הראשון, וכן בתיבה האחרונה שבכל דיבור. וכן בסדר טרייש משמע שקוראים את הדברות בניגון מיוחד (כמובא בהערה לעיל). ולכאורה פשוט שמנהג זה הוא רק בקריאה בטעם העליון.

⁵ בכנסת הגדולה (או"ח סימן תכ"ח) כתב שהמנהג שחכם הקהל קורא עשרת הדברות, והטעם, שעשרת הדברות שנאמרו מפי הגבורה אין ראוי שיאמר אותם אלא הגדול שבהם. והובאו דבריו במגן אברהם (שם סק"ח), ובעקבותיו בשאר האחרונים. וכן משמע בשו"ת רדב"ז (ח"א סימן ד"ש), והובאו דבריו בפתחי תשובה (יו"ד סי' רמ"ב סק"א).

⁶ כן כתב בכנסת הגדולה (אורח חיים סימן תכ"ח), והביאוהו במגן אברהם (שם סק"ח), והאליה רבה (שם סק"ג), ובלוח לא"י להגר"מ ט"ו (בחג השבועות).

ובכנסת הגדולה משמע שהש"ץ אומר זאת בקול, ובלוח לא"י כתב שאומר זאת בלחשיה, והגר"ש דבליצקי (זרח השמש עמ' ג"ח) כתב שאומר זאת אחד מהציבור, ובקול דוקא, ונימוקו עמו משום שטעם האמירה להודיע אחרו וגבורתו ואיך שהיה מאויים מעמד הר סיני שעליו דרשו חז"ל פסוק 'רָכַב אֶל־הַיָּהוּה וגו'". אך למעשה נראה שהנוהגים בזה נוהגים לאומרו בלחש.

⁷ כתבו האבודרהם (סדר הפרשיות וההפטרות, ד"ה אלו הן) וספר המנהיג (סוף הלכות סוכה) שיש סמך למנהגנו שלא להפסיק בעשרת הדברות, מדברי הירושלמי (מגילה פ"ג ה"ז) והמסכת סופרים (פ"ב ה"ג), שאינן שם שעשרת הדברות טעונים ברכה לפניהם ולאחריהם (והיינו, שאף בזמן המשנה שרק העולה הראשון היה מברך ברכה שלפניה והאחרון היה מברך ברכה שלאחריה ושאר העולים לא היו מברכים (משנה מגילה כ"א ע"א, ונמרא שם ע"ב), העולה לעשרת הדברות כן היה מברך לפניה ולאחריה). וכתבו הטעם, מפני שאין מפסיקין בהם אלא אחד קורא אותם.

וכן כתב באליה רבה (סי' קמ"ג סק"י) ע"פ מסכת סופרים הנ"ל. וכן הזכיר דין זה היעב"ץ במור וקציעה (סי' קמ"ג) אגב דבריו. וכן פסקו בדרך החיים (דיני וסדר הקריאה סעיף י"ב), ובשערי אפרים (שער ז' סעיף כ"ה), והוסיף השערי אפרים שאין לשנות ולהוסיף קרואים באמצע הדברות אפילו במקום שיש חיובים הרבה.

ומירהט דברי שו"ע הרב (או"ח סימן תצ"ד סעיף י"א) משמע, שאפשר להפסיק לעולה באמצע הדברות (שכתב שבמקום שיש סוף פסוק ע"פ הטעם התחתון באמצע דיבור 'אֱנִכִּי או 'זְכוּר', אין איסור להפסיק הקריאה בציבור משום 'כל פסוקא דלא פסקיה משה אגן לא פסקינן ליה', כיון שבטעם התחתון מוטעם בסוף פסוק, אלא שאסור להפסיק משום הגירה שלא להפסיק בשלושת הפסוקים הסמוכים לפרשה. ומשמע מדבריו, שבמקום שלא שייכת הגירה, כגון כשמפסיק בפרשה שבין דיבור לדיבור, מותר להפסיק באמצע הדברות), ונראה שאישתמטתיה דברי הירושלמי הנ"ל, ולא בא לפסוק שמוטר להפסיק שם (ובפרט שלא דן כלל בדין זה של הפסקה באמצע הדברות, אלא איירי בפיסוק הטעם התחתון).

⁸ מנהג זה מוזכר לראשונה ע"י השואל בשו"ת הרמב"ם (מהדורת פריימן סימן מ"ג, מהדורת בלאו סימן רס"ג), והרמב"ם כתב שמנהג זה אינו ראוי, ויש לחוש בזה לתועומת המינים שאומרים שלעשרת הדברות מעלה יותר משאר התורה (וכדאיא בברכות י"ב גבי ביטול התקנה לקרוא עשרת הדברות בכל יום).

ובשו"ת דבר שמואל (סי' ע"ו) קיים המנהג לעמוד בעשרת הדברות, וחילק בין קביעת עשרת הדברות בתפילה בכל יום שבזה שייך תרעומת המינים, לבין עמידה בשעת קריאתם שאינו אלא דרך הידור.

ובאמת ליעקב (משפט קריאת ס"ח לש"ץ, סעיף ה') כתב שאם כל הציבור עומדים, אין זה ראוי, אך אם רק יחידים עומדים, אין לחשוש בזה לתרעומת המינים.

והחיד"א (טוב עין סי' י"א) כתב דברי הדבר שמואל, והוסיף שבמקומות שנוהגים לעמוד, חייבים כולם לעמוד, ואין רשאי לישב, שאע"פ שאינו חייב מן הדין, כיון שנהגו כל העם לעמוד נעשה חיוב על הכל, ואם לא יעמוד נראה

דיוקים ודקדוקים

ג' כ"ד: א-דני יי - נקרא א-דני א-להים'.

לְהַרְאוֹת - הרי"ש בשווא נח. ויש להיזהר שלא להבליע את האל"ף שאחריה ולקרוא 'להרות'. וכן בכל מקום בו מנוקד שווא נח לפני אות גרונית, יש להיזהר שלא תיבלע האות הגרונית.¹ ולהלן רשימת המילים בפרשה שיש להיזהר בהן בזה: **וְאָרְאָה. וַיַּתְעֵבֶר. וַרְאָה. תִּרְאָה. קָרְאָנוּ. הִקְהֵל. לִירְאָה. לְהַכְעִיִּסוּ. וַנִּשְׁאַרְתָּם. יִרְאוּ. הִרְאָתָה. הִרְאָדָה. בְּזַרְעוֹ. בְּגִלְעָד. בְּשַׁעֲרֵי. תִּנְאָף. תִּתְנַאֵף. וְהָיָה. כְּשִׁמְעֶכֶם. הִרְאָנוּ. וּבְשַׁעֲרֵי. יִשְׁאַלְךָ. לְפָרְעוֹ. שְׂבָעָה. הִמְעַט.**

אֶתְעַבְדְּךָ - הדלי"ת בשווא נע, והטעם מלרע בכ"ף. ואין לקרוא 'עבדך' בסגול ומלעיל.

וְאֶת־יְדְךָ - הדלי"ת בשווא נע.

וּכְבֹּוֹרְךָ - הרי"ש בחולם, והוא לשון רבים. ויש להיזהר שלא ישמע שקורא 'וּכְבֹּוֹרְךָ' בקמץ, שהוא שינוי משמעות ללשון יחיד.

ג' כ"ה: **אֶעֱבְרָה־נָא** - העי"ן בשווא נח. ואין להבליעה ולקרוא 'אֶבְרָה', או לקרוא 'אֶעֱבְרָה' בסגול העי"ן. וכן הוא להלן (ד' ט'): **וְהוֹדַעְתָּם.** ולהלן (ד' ל', ו' ג'): **וְשָׁמַעְתָּ.** ולהלן (ד' לו'): **שָׁמַעְתָּ.** ולהלן (ד' ל"ט, ז' ט'): **וַיִּדְעָתָה.** ולהלן (ה' כ"א, ב"ד): **שָׁמַעְנָו.** ולהלן (ה' כ"ה): **שָׁמַעְתָּ.** ולהלן (ו' י"א): **נָטַעְתָּ. וְשָׁבַעְתָּ.**

ג' כ"ז: **וְרָאָה** - הרי"ש בשווא נח.²

ג' כ"ח: **וְחִזְקָהוּ** - הזי"ן בדגש, והשווא נע.

וְאִמְצָהוּ - המ"ם בדגש, והשווא נע.

ד' א': **וְעַתָּה** - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא 'וְאִתָּה' באל"ף. וכן הוא להלן (ה' כ"ב).

ד' ב': **עַל־הַדְּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי** - תיבות 'על הדבר' מוטעמת בפשטא ולא בקדמא.³

ד' ג': **עֵינֵיכֶם** - הנו"ן בצירי, והוא לשון רבים. ויש להיזהר שלא ישמע שקורא 'עֵינֵיכֶם' בשווא נע, שהוא שינוי משמעות ללשון יחיד.

כִּי כָל־הָאִישׁ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'כִּי־כָל הָאִישׁ'.

ד' ד': **הַדְּבָרִים** - הדלי"ת בדגש, והשווא נע.

כְּלַכֶּם - הלמ"ד בדגש, והשווא נע.

ד' ה': **לְמִדְתִּי** - הדלי"ת בשווא נח, ולא בשווא נע,⁴ למרות הקושי.⁵ ויש להיזהר שלא להבליעה בתי"ו שישמע שקרא 'לְמִתִּי'. או לחלק את התיבה לשתי תיבות ולקרוא 'לְמִדְ תִי'. ואם אינו יכול לקרוא בשווא נח בלי להבליע את הדלי"ת או לחלקה לשתי תיבות, עדיף לקרוא בשווא נע. וכן הוא להלן (ד' י'): **עֲמַדָּתְךָ.** ולהלן (ד' י"ט): **וְעַבְדְּתָם.** ולהלן (ד' כ"ח): **וְעַבְדְּתָם.** ולהלן (ה' א'): **וְלִמְדָתָם.**

ד' ו': **כִּי הוּא חֲכָמְתְּכֶם** - יש להיזהר שלא להבליע את תיבת 'היא' בחיריק שלפניה, וישמע שקרא 'כִּי חֲכָמְתְּכֶם'.

הַגְּיוֹי הַגְּדוֹל הַזֶּה - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים 'הַגְּיוֹי הַגְּדוֹל הַזֶּה'.

ד' ז': **כִּי מִי־גְוֵי גְדוֹל** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'כִּי־מִלְ גְוֵי גְדוֹל'.

כִּי־י - האל"ף לא נשמעת, ונקרא 'כִּדְנִי'.

ד' ט': **הַשְּׁמֶר** - הטעם מלעיל בשי"ן, והמ"ם בסגול. ויתכן שאם קרא 'הַשְּׁמֶר' מלרע נחשב לשינוי משמעותי.⁶ וכן הוא להלן (ו' י"ב).

¹ כשמדקדק בזה, ובפרט במקום שאם קורא שלא כראוי משתנה המשמעות.

² הצירוף 'קדמא מהפך פשטא' מצוי מאד במקרא, ולעומת זאת הצירוף 'פשטא מהפך פשטא' הוא די נדיר. ומחמת הרגילות, ודמיון צורות הקדמא והפשטא, יש נטיה להטעים כאן בקדמא מהפך, ולא בפשטא.

³ ולא יתכן כלל שיבוא כאן שווא נע, שהרי אין שווא נע בא לפני דגש. וכל הטעם שהתי"ו דגושה, משום שלפניה שווא נח.

⁴ הגיית הדלי"ת הרפה דומה להגיית האות זי"ן, ואין כל קושי להגותה בשווא נח לפני האות תי"ו, אך כיון שאצל האשכנזים והספרדים נשתכחה הגיית הדלי"ת הרפה, והוגים כל דלי"ת כמו הדלי"ת הדגושה בדגש קל, נוצר קושי להגותה לפני האות תי"ו (וראה מש"כ בזה בשו"ת פאת שדך ח"ב סוף סימן כ"ד).

⁵ הכלל הוא, שבשם אדנות ואלקות, אם באה לפניהם אחת מהאותיות מש"ה, האל"ף נשמעת, ואם באה לפניהם אחת מהאותיות וכל"ב, אין האל"ף נשמעת, ואז יבוא במקום האל"ף מתג שמאריך מעט את תנועת הפתח או הצירי, ועי"ז זה מתארכת התנועה ונשמע כעין אל"ף (ויסימנך, מש"ה מוציא וכל"ב מכניס).

⁶ כל תיבת 'השמר' שבמקרא מוטעמת מלעיל והמ"ם בסגול, פרט לפעם אחת שמוטעמת מלרע והמ"ם בצירי (בישעיה ז' ד': הַשְּׁמֶר וְהִשְׁקֵט אֱלֵי־מִיָּא). וניתן היה לומר שמשפט תיבת 'השמר' להיות מוטעמת בכל מקום מלרע, אלא שבשאר המקומות הטעם מלעיל משום שתיבת 'לך' כתובה אחר תיבת 'השמר', ולכן הטעם נסוג אחר (ואכן כך כתב המלבי"ם בישעיה שם). (ענין נסוג אחר מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ג).

אך באמת לא יתכן לומר כן, שאע"פ שברוב המקומות אכן כתוב הצירוף 'השמר לך', ובוה אפשר לומר שהטעם נסוג אחר, תיבת 'השמר' מוטעמת מלעיל גם במקומות בהם לא יתכן שהטעם נסוג אחר (כגון: הַשְּׁמֶר מִפְּנֵי, שמות כ"ג

⁷ מחמת קלות האות הגרונית במבטא, כאשר יש לפנייה אות המנוקדת בשווא נח, יש נטיה להשמיט את האות הגרונית מהמבטא, ולנקד את האות שלפניה בניקוד שלה במקום בשווא נח (כגון: 'מלך' במקום 'מלך', 'שמון' במקום 'שמעון', 'וינג' במקום 'וינג'). וזה מצוי פעמים רבות, וצריך זהירות רבה מאד ע"מ לא להיכשל בזה. וכבר הזהיר על זה ביסוד ושורש העבודה (שער שלישי פרק שני), והאריך שם להראות לעין כל את גודל קלקולי התיבות וחסרון האותיות במי שאינו נוהר לקרוא כראוי. וציין לדבריו בבאור הלכה (סימן ס"א, ד"ה דיגוש).

⁸ ואע"פ ששורוק היא תנועה גדולה, ולכן השווא שאחריה נע, זה רק בשורוק הבא באמצע תיבה, אך שורוק בראש תיבה היא תנועה קטנה, משום שכל שורוק היא ניקוד האות שלפניה, ובראש מילה שאין אות לפנייה, נקרא כאילו יש אל"ף לפנייה (עין מנחת שי בראשית א' י"ד), ומ"מ כיון שאין כאן אותיות המנוקדות בניקוד השורוק, אלא אות אחת, לכן דינה כקבוץ, שהיא תנועה קטנה ולא כשורוק שהיא תנועה גדולה. ויש מקומות שהרבה טועים ומבטאים שווא נע אחר שורוק בראש מילה.

⁹ בגמרא (מגילה כ"ד ע"ב) כתוב שאין לכהן לישא את כפיו אם קורא אות אל"ף כאות עי"ן או אות עי"ן כאות אל"ף, וכן אין למנות כשליח ציבור מי שקורא כן. וכן נפסק בשולחן ערוך (או"ח סימן נ"ג סעיף י"ב).

ובמשנה ברורה שם (סקל"ז) הביא את דברי האחרונים, שכתבו שבמקום שכולם מדברים כך מותר.

אך אע"פ שבמקום שכולם קוראים כך מותר להעלותו כש"ץ כיון שכך רגילים באותו מקום, מ"מ לכתחילה ודאי ראוי ונכון להדר לקרוא כהוגן בהגייה הנכונה.

ובערוך השולחן (סימן נ"ג סעיף י"ה, סימן ס"א סעיף ח', סימן ס"ב סעיף ב') כתב שבמדינותינו אין בקיאים בחילוק שבין אל"ף לעי"ן, אך בכל זאת כתב (סימן ס"א סעיף ח') שבקריאת שמע יש לדקדק להפרישם זה מזה, וכתב עוד (סימן ס"ב סעיף ב') שהמדקדק במצוות יראה לדקדק בזה הרבה בכל התורה, ושכרו גדול

ד' י': פְּלִי־הִימִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'פְּלִי־הִימִים אֲשֶׁר־הֵם־חַיִּים'.

ד' י"ב: אֵינְכֶם - הנו"ן בשווא נע.

רָאִים - הרי"ש בחולם. ואין לקרוא 'רָאִים' בקמץ.

זוֹלָתִי קוֹל - הטעם מלרע בתי"ו.

ד' י"ד: לְעִשְׂתֶּכֶם - התי"ו בשווא נע.

ד' י"ט: וַנִּדְחָה - הדלית' דגושה, והוא לשון הסרה. והקורא 'וַנִּדְחָה' בדלית' רפה משנה משמעות ללשון רחיצה¹⁰.

ד' כ"ג: תְּמוּנַת פֶּלֶא - הטעם מלעיל במ"ס. וכן הוא להלן (ד' כ"ה).

ד' כ"ה: וַעֲשִׂיתֶם פְּסָל - הטעם מלעיל בשי"ן¹¹.

ד' כ"ח: לֹא־יֵרָאוּ - הרי"ש בשווא נח, והוא מלשון ראייה. והקורא 'יֵרָאוּ' בשווא נע משנה משמעות ללשון יראה.

ד' כ"ט: תִּדְרָשְׁנוּ - השי"ן בסגול, והנו"ן דגושה, והוא לשון יחיד נסתר. והקורא 'תִּדְרָשְׁנוּ' בצירי ורפה¹², משנה משמעות ללשון רבים המדברים על עצמם¹³.

ד' ל': פֶּלֶא הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'פֶּלֶא הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה'.

ד' ל"א: וְשָׁבַע - יש להקפיד להשמיע את העי"ן¹⁴, שאם לא ישמיעה ישמע שקורא 'וְשָׁבַע' בה"א¹⁵. וכן הוא להלן (ו' י', י"ה, כ"ג, ז' ח').

ד' ל"ב: וּלְמַקְצָה - הקו"ף רפה, ובשווא נח¹⁶.

ד' ל"ג: הַשְּׁמַע - הטעם מלעיל בשי"ן¹⁷, והמ"ס בהעמדה מועטת.

ד' ל"ד: וּבְמוֹפְתֵי־ם - הבי"ת בשווא נח¹⁸, והפ"א בשווא נע.

ד' ל"ו: וַיִּבְחַר בְּזִרְעוֹ אַחֲרָיו - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'וַיִּבְחַר בְּזִרְעוֹ אַחֲרָיו'.

וַיִּצְאָהּ בְּפָנָיו - הבי"ת דגושה¹⁹.

ד' מ"א: מִזְרְחָה - הרי"ש בשווא נע. ואין לקרוא 'מִזְרְחָה' בקמץ.

ד' מ"ג: לְרֹאבוּגֵי - האל"ף לא נשמעת, ונקרא 'לְרֹאבוּגֵי'.

¹⁰ לקוראים בהגיה המבחינה בין צירי לסגול, אם לא ידגשו את האות, אע"פ שעשו שלא כדון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת גם ללא הדגש ע"י הסגול. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין צירי לסגול, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י דגשות ורפיון האות, אם לא ידגשו, יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

¹¹ וכבר כתב בשו"ת אורים גדולים (למוד כ', סימן ג' בדפ"ח) (לר' אברהם ישראל זאבי זצ"ל אב"ד חברון, נפטר תצ"א. שו"ת זה מוזכר פעמים רבות בחיד"א וברע"א), שמי ששינה וקרא 'תִּשְׁלַחְנָה' בנו"ן רפה במקום 'תִּשְׁלַחְנָה' בנו"ן דגושה, וכיוצא בזה, הרי שינה משמעות ויש להחזירו (כמו שכתב הרמ"א (או"ח סימן קמ"ב סעיף א') שבשינוי שמשתנה הענין מחזירו אותו). והוסיף שם שגער בשלוחי ציבור שלא דקדקו לקרוא בדגש. והובאו דבריו בכף החיים (סימן קמ"ב אות ט').

¹² איתא בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ד): אלו צריך דקדוק וכו', ר' חנינא בשם ר' אחא אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי. ע"כ. ופירשו רוב הראשונים (רד"ק במבול דף ע"ב ע"ב, המנהג הלכות תפילה סימן ל"ח, טור או"ח סימן ס"א. וכן הוא בשו"ע שם סעיף ט"ז) דהיינו שצריך דקדוק להשמיע יפה את העי"ן, שלא תהיה נשמעת כה"א.

¹³ משום שהאות ה"א שבתיבת 'נִשְׁבַּע' אינה נשמעת, ואם לא ישמיע את העי"ן שבתיבת 'נִשְׁבַּע' ישמע שקרא 'נִשְׁבַּע'.

אמנם, לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא יהגו את העי"ן כראוי, אע"פ שעשו שלא כדון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת עדיין ע"י הפתח. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י הגיית העי"ן, אם לא יהגו את העי"ן כראוי יש לחשוש לשינוי משמעות.

¹⁴ ואע"פ שאחר מ"ם השימוש תמיד יבוא דגש (שהרי מ"ם השימוש היא במקום תיבת 'מן', ולכן בא דגש אחר המ"ם, להשלים את הנו"ן החסרה), יש תיבות הפותחות בשווא, היוצאות מן הכלל, שהאות שאחר מ"ם השימוש רפה בהן, כגון: מְלַמְּלָה, מְקַצָּה.

¹⁵ ענין זה מבואר בגליון פרשת וישב תשע"ו הערה כ"א.

¹⁶ והשורוק שבו"ו הוא ניקוד הרי"ש, אע"פ שהאל"ף מבדילה ביניהם. והרבה טועים וקוראים 'רֹאבוּגֵי' כשהרי"ש בשווא נע (וגם המתג שתחת הרי"ש מטעה מעט, שדומה לשווא).

ויש לציין, שמחמת שכתובה אות אל"ף שאינה נקראת בין האות המנוקדת בשורוק, לבין האות וי"ו בה מסומנת נקודת השורוק, יש סופרים שהוסיפו גם ניקוד קובוץ תחת האות עצמה, וניקודו 'רֹאבוּגֵי' בניקוד כפול (כך מנוקד למשל בכתב יד לניגוד בחלק מהמקומות), וכדי שלא יטעו ויקראו את האל"ף בניקוד השורוק שבו"ו, שמו קו רפה מעל האל"ף לסימן שאינה נקראת, וניקודו 'רֹאבוּגֵי' (שככל כתיב היר הקדומים על כל אות ששייך בה דגש ורפה, היו מסמנים דגש ע"י נקודה בתוך האות, ורפה ע"י קו מעל האות (כגון: מְבַבֵּל), ולא היו אותיות ללא סימן כלל. הסופרים המאוחרים יותר, השמיטו את קו הרפה, והשתמשו בדגש ובהשמטתו בלבד). אמנם, גם הסופרים שניקדו בניקוד כפול, לא ניקדו כן

כ"א. השֶׁמֶר מְעַבֵּר, מלכס ב' ו' ט'. שלא יתכן נסוג אחור משום שהתיבה שאחריה אינה מוטעמת בראשה), ומוכח שמשפט תיבת 'השמר' להיות מוטעמת מלעיל.

ובפירוש תיבת 'השמר' שבשיעיה המוטעמת מלרע, נחלקו המפרשים, רבינו סעדיה גאון פירש שהוא מלשון שמירה, כשאר 'השמר' שבמקרא, אך דונש בתשובותיו לרס"ג (תשובה קכ"א) השיג עליו, שאיך יאמר 'אל תירא' אחר שאמר 'השמר', והוא כמו לומר 'תירא' ואח"כ 'אל תירא', ולכן כתב שהוא מלשון שמרים, כלומר שקוט על שמריך, והראיה, שהמילה מוטעמת מלרע שלא כדרך המקרא.

והאבן עזרא בשפת יתר (סימן צ"ג) כתב על דברי דונש שמוזה שהמילה מלרע אין להוכיח שפירושה שונה, כי מנהג הנפעל להיות פעם מלעיל ופעם מלרע, ואין משפט לשון הקודש לטעות הפרש בטעמים אלא בשמות, ודברי דונש רחוקים מאד, עכ"ל. אך בפירושו (בראשית כ"ד ו') כתב וז"ל: כל 'השמר' מלעיל מלשון שמירה, ואשר מלרע לשון שמרים, כמו 'השֶׁמֶר וְהַשְּׁקֵט', כטעם 'שֶׁקֶט הוא אֵל שְׁמֵרָיו' (ירמיה מ"ח י"א), עכ"ל. ונראה שחזר בו ממה שכתב בשפת יתר. ורד"ק (ישעיה ו' ד'. שרשים שרש שמר) פירש ג"כ כדונש שמלרע הוא לשון שמרים, אך הביא שרס"ג פירש שהוא לשון שמירה, וכן תרגם יונתן, שהלא בכל מקום תרגם 'אסתמר', ולא חילק בין מלעיל למלרע.

והעולה מכל זה, שהקורא 'השמר' מלרע במקום מלעיל, לדונש רד"ק ואב"ע בפירושו יש בזה שינוי משמעות, ולרס"ג ואב"ע בשפת יתר אין בזה שינוי משמעות, וכן נראה מתרגום יונתן.

¹⁰ כמו בפסוק: אִם רָחַץ אֶ-דְּנִי אֶת צֵאת בְּנוֹת צִיּוֹן וְאֶת דְּמֵי יְרוּשָׁלַם יְדִיחַ מִקְרָבָה (ישעיה ד' ד').

¹¹ משום נסוג אחור. וענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ג'.

¹² משום נסוג אחור. וענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ג'. ובכללים שכתב רז"ה לביטול דין נסוג אחור, כתב (צוהר התיבה תיבה ה' אות כ') שבתיבות המסתיימות ב'תם' 'תן' 'כס' 'כן' 'הם' 'הן' (כגון: אֶמְרָתֶם, אֶמְרָתֶם, אֶבְיָבֶם, אֶבְיָבֶם, מְרָאִיקֶם, מְרָאִיקֶם), אין נוהג דין נסוג אחור, והן לעולם נשארות מוטעמות מלרע כדי להדגיש את ההבדל בין זכרים לנקבות. ועל פי דבריו תמה כבר בקונטרס דברי אמת (דברים ד' כ"ה) מדוע בתיבות 'וְהִייתֶם לִי' (שמות י"ט ה', יחזקאל ל"ו כ"ח), 'וְעִשְׂתֶּיִם פְּסָל' (דברים ד' כ"ה) הטעם נסוג אחור למרות שמסתיים ב'תם'.

אך כבר כתב רוו"ה (דברים ד' כ"ה) שם י"ט י"ט) שכלל זה אינו נכון, ובכל תיבת 'וְהִייתֶם' הטעם נסוג אחור כשיש קירוב נגינות (כגון: שמות י"ט ה', שמאל א' י"ו ט', ישעיה כ"ח י"ח, ירמיה י"א ד', שם לו' כ"ב, יחזקאל ל"ו כ"ח), ובמסורה (ויקרא כ' כ"ו) אף נמסר להדיא 'כל וְהִייתֶם מלעיל בהיסמך לו' ל'. וכן בתיבת 'וְעִשְׂתֶּיִם' - 'וְעִשְׂתֶּיִם' לרוב הטעם נסוג אחור והתיבה מוטעמת מלעיל (כגון: דברים ד' כ"ה, דברים י"ט י"ט, שופטים ט' ט"ו. ורק בשמואל א' י"א הטעם נשאר מלרע).

ובספר דרכי הנסיגה (סימן א' סעיף ה') כתב שלמרות השגת רוו"ה נראה שאין לבטל את הכלל, כיון שבמקומות רבים אכן הטעם לא נסוג אחור בסיומות אלו, אלא שיש יוצאים מן הכלל בהם בסיומת 'תם' הטעם נסוג אחור.

שיהיו רק היום על לבבך, בעוד שפירושו שהדברים שמצווה היום יהיו על לבבו תמיד.

ו' ז': וְבִשְׁכַּבְּךָ - הו'ו' במתג, והבי"ת בשווא נח"ל.

ו' י"א: וְבָתִּים - התי"ו בדגש חזקל.

ו' י"ב: הוֹצִיאָךְ - יש להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שהוא לשון עבר נסתר. שלא ישמע שקורא 'אוֹצִיאָךְ' באל"ף שהוא לשון מדבר עתיד. וכן הוא להלן (ו' כ"ג, ז' ח'): הוֹצִיא.

ו' כ': כִּי־יִשְׁאַלְךָ - האל"ף בקמץ גדול, והלמ"ד בשווא נע.

ו' כ"ג: הָבִיא - יש להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, כיון שהתיבה היא שם פועל. שלא ישמע שקורא 'אָבִיא' באל"ף שהוא לשון מדבר עתיד.

ז' א': גוֹיִם־רַבִּים | - מונח ופסיק אחריו, ואינו מונח לגרמיה כ"י.

ז' ג': בָּתֶּךָ - התי"ו בדגש, והשווא נע.

ז' ד': כִּי־יִסֵּר - יש להפריד בין הדבקים, ולהגות את היו"ד כראוי, שלא ישמע שקורא 'כִּי אָסִיר' באל"ף.

וְתָרָה אֶף־יָי - יש להזהר שלא להבליע את האל"ף ולקרוא 'וְתָרָה'!

ז' ז': לֹא מַרְבָּכֶם - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המונח ולהטעים 'לֹא־מַרְבָּכֶם' במקף.

מַרְבָּכֶם - הבי"ת בדגש, והשווא נע.

מִקְלֵה־עַמִּים - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'מִקְלֵה־עַמִּים'!

הַמְעַט - המ"ם רפה, ובשווא נח"ל.

מִקְלֵה־עַמִּים - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'מִקְלֵה־עַמִּים'!

ז' י"א: אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוָךְ הַיּוֹם לְעִשׂוֹתָם - יש להקפיד להטעים היטב את הטפוח המפסיק שבתבית 'היום', שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר*לד שבתבית 'מִצְוָךְ', שאם לא יטעים כראוי ישמע שרק היום יעשו אותם, בעוד שפירושו שישמרו תמיד את הדברים שמצווים היום לט.

חילופי נוסחאות

ד' י"א: וְהָרָה / (וְהָרָה)

בגרשיים - בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ח א"י. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם חלק מהספרים.

ברביע - בכתבי היד: ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י א"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט. ~ ובדפוסים: מק"ג, ר"פ, רו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם חלק מהספרים.

ד' י"ד: וְאָתִי / (וְאָתִי)

בגרשיים - בכתבי היד: ט"א ק"ט ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם חלק מהספרים.

ברביע - בכתבי היד: ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"ד א"ו א"ז. ~ ובדפוסים: מק"ג, ר"פ, רו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא בשם חלק מהספרים.

ד' י"ח: בְּאֲדָמָה / (בְּאֲדָמָה)

הביל"ת בקמץ - בכתבי היד: ט"א ס"א ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג ס"יד ס"טו ס"ז, א"א א"ב א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"י. ~ ובדפוסים: רו"ה, קסוטו, קורן, ברויאר.

הביל"ת בפתח - בכתבי היד: א"ג א"ט. ~ ובדפוסים: מק"ג, ר"פ, לטריס, גינצבורג.^{מא}

^{לט} ומה דאיתא בגמרא (עירובין כ"ע"א) 'אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוָךְ הַיּוֹם לְעִשׂוֹתָם, הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם וְלֹא לַמַּחֵר לַעֲשׂוֹתָם, הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם לַמַּחֵר לַקַּבֵּל שְׂכָרָם. זו דרשה, אֲךָ פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא הוּא כְּפִירוֹשׁ הַטַּעֲמִים, שִׁישְׁמְרוּ תָמִיד אֶת הַדְּבָרִים שֶׁמִּצְוִינֵם הַיּוֹם.

^מ אֲךָ בְּתַרְגוּם שֶׁם מוֹטַעַם בְּרַבִּיעַ (דַּרְךְ כְּתָבִי הִיד לַהֲטִיעַ אֶת הַתְּרוּגוֹם בְּטַעֲמִים בְּהֵם מוֹטַעַם הַפְּסוּק), שֶׁלֹּא כְּנוֹסַח הַמִּקְרָא שָׁבוּ.

^{מא} הַכֹּלל הוּא שְׂאֲחֵר ה"א הַיִּדִיעָה יְבוֹא דָגֵשׁ (כְּגוֹן: הַפִּיִּם, הַשְּׂמִיִּם). וְכֵן כֹּאשֶׁר תְּבוֹא אַחַת מֵאוֹתוֹת הַשִּׁימוֹשׁ בְּכ"ל וְתִנּוּקֵד בְּפִתַח כְּדִי לְכַלּוֹל בְּתוֹכָהּ ה"א הַיִּדִיעָה (כֹּאשֶׁר לְפִנֵּי ה"א הַיִּדִיעָה בִּאֵה אַחַת מֵאוֹתוֹת הַשִּׁימוֹשׁ בְּכ"ל, אוֹת הַשִּׁימוֹשׁ מִקְבֵּלֶת אֶת תְּנוּעַת ה"א הַיִּדִיעָה, וְהִיא נִשְׁמַטָּה, כְּגוֹן: 'בְּפִיִּם' בְּמִקוֹם 'בְּהַפִּיִּם', 'בְּדָבָר' בְּמִקוֹם 'בְּהַדָּבָר'), יְבוֹא אַחֲרֶיהָ דָגֵשׁ (כְּגוֹן: בְּיָסֵם, בְּדָבָר, לְבִישָׁה).

וְכֹאשֶׁר אַחַר ה"א הַיִּדִיעָה בִּאֵה אַחַת מֵאוֹתוֹת הַשִּׁימוֹשׁ אַחֲרֵי שֶׁאֵינֵן מִקְבֵּלוֹת דָגֵשׁ, בְּאוֹתוֹת א"ר יְבוֹא בְּמִקוֹם הַדָּגֵשׁ תְּשִׁלוֹם דָגֵשׁ בְּאוֹת הַקּוּדְמַת לוֹ, ע"י שְׂתִּנּוּקֵד בְּקִמְצָה בְּמִקוֹם בְּפִתַח (כְּגוֹן: הַאֲמִיָּה, הַרְאִשׁוֹן).

וּמַחְלוּקַת הַסְּפָרִים כֹּאן אִם מִנּוּקֵד 'בְּאֲדָמָה' בְּקִמְצָה אוֹ 'בְּאֲדָמָה' בְּפִתַח, הִיא מַחְלוּקַת אִם כְּלוּלָה כֹּאן ה"א הַיִּדִיעָה בְּבִיל"ת, אוֹ לֹא, שֶׁהַמְּנַקְדִּים 'בְּאֲדָמָה' בְּקִמְצָה סוֹבְרִים שְׂכֻלוּלָה כֹּאן ה"א הַיִּדִיעָה, וְלִכְּנֵי הַבִּיל"ת מִנּוּקֵדֶת בְּקִמְצָה, וְהַמְּנַקְדִּים 'בְּאֲדָמָה' בְּפִתַח סוֹבְרִים שֶׁלֹּא כְּלוּלָה כֹּאן ה"א הַיִּדִיעָה, וְהַבִּיל"ת מִנּוּקֵדֶת בְּפִתַח וְלֹא בְּשׁוּוֹא מְשׁוּם שְׂאֲחֵרֶיהָ חֲטָף פִּתַח, וְאוֹתוֹת הַשִּׁימוֹשׁ שֶׁלִּפְנֵי חֲטָף, מִנּוּקֵדוֹת בְּנִיקוּד הַחֲטָף (כְּגוֹן: בְּאֲסִיָּה, וְאֵינִי בְּאֲנִיָּה). וְלִפְנֵי זֶה, בְּמַחְלוּקַת זֶה יֵשׁ שִׁינוֹי מִשְׁמַעוֹת אִם כְּלוּלָה כֹּאן ה"א הַיִּדִיעָה אוֹ לֹא.

וְכַתֵּב רוּ"ה, שְׂנֵרָאָה בְּפִשְׁיטוֹת שֶׁהַנִּיקוּד הַנִּכּוֹן כֹּאן הוּא 'בְּאֲדָמָה' בְּקִמְצָה הַכּוּלָל בְּתוֹכוֹ ה"א הַיִּדִיעָה, מְשׁוּם שֶׁכְּתוּב בְּפִסּוּק: 'תִּבְנִיתְּ לָךְ בְּהִמָּה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ, תִּבְנִיתְּ לָךְ צִפּוֹר כְּגַף אֲשֶׁר תִּעוּף בְּשָׁמַיִם, תִּבְנִיתְּ לָךְ רֶמֶשׂ בְּאֲדָמָה, תִּבְנִיתְּ לָךְ דָּגָה אֲשֶׁר בְּפִיִּם מִתַּחַת לָאֶרֶץ'. וְהַתִּיבוֹת 'בְּאֶרֶץ', 'בְּשָׁמַיִם', 'בְּפִיִּם',

יותר מהטפוח, אך באמת הטעם טפוח הוא מפסיק יותר מהתביר, ויש להקפיד על הניגון המתאים בכל מקום של צירוף הטעמים תביר וטפוח, כי בהרבה מקומות זה משנה את פירושו הענין.

וכבר העירו על טעות נפוצה זו של הטעמת התביר בניגון מפסיק יותר מאשר הטפוח והשיבוש הנגרם מזה, בספר דברי קהילות (עמ' 48 הערה י'), ובספר עלה יונה (עמ' ת"ה).

ובמשנה (פסחים נ"ה ע"ב) איתא, שאחד מהדברים שאנשי יריחו עשו שלא כדון, שהיו כורכין את שמעו, ופירש רבא בגמ' (נ"ו ע"א) שהיו אומרים 'היום על לְבַבְךָ', וזה שלא כדון כי משמע שרק היום יהיו על לבבך ולא מחו. וההטעמה שם היא 'אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוָךְ הַיּוֹם עַל־לְבַבְךָ' בתביר טפוח, וטעותם היתה שהפסיקו בתביר יותר מאשר בטפוח.

^{לה} ענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ח'.

^{לו} ענין זה מבואר בגליון פרשת מקץ תשע"ו הערה ט"ו.

^{לז} רי"ף (ברכות ט"ו ע"ב), והובא בתוס' (שם ד"ה בין הדבקים), ובשאר הראשונים, וכן הוא בטור ובשו"ע (או"ח סימן ס"א סעיף י"ט).

^{לח} עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה שם מבואר שכאשר נשמט הדגש שאחר ה"א הידיעה (או אחת מהאותיות כ"ב המנוקדות בפתח להורות על ידוע), ואין מתג לפני השווא, השווא נח.

וכאן אין מתג לפני השווא, ומוכח שהמ"ם בשווא נח. ואע"פ שיש מעט ספרים עם מתג לפני השווא, ספרים אלו הלכו בשיטה אחרת שלא דקדקה בהנחת מתגים אלו, ולא באו להורות שהשווא נע (כמו שהוכיח רו"ה, עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה הערה ה').

במקף מקף – בכתבי היד: טא"ס ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"א ס"ג ס"ה ס"ב ס"ג. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, קסוטו, ברויאר. ~ וכן כתב אור תורה.

במונת מקף – בכתבי היד: ס"ב ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"א ס"ד ס"ו ס"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא. ~ וכן כתב מנחת שימט^{נא}.

שבפסקונו מוטעם 'כִּי אִסְיָה' במונח, ולא 'קִיָּא־סִיָּה' במקף, שהרי פסוק זה לא נמנה בין המוקפים.

אך באמת שגו בזה, ואין שום הוכחה לפסקונו ממסורה זו, משום שכוונת המסורה למסור שיש ג' מוקפים שתיבת 'כִּי' מוקפת והטעם בתיבת 'אִס', אך המסורה לא עסקה כלל במקרים בהם תיבות 'כִּי' ו'אִס' שתיהן מוקפות והטעם בתיבה שאחריהם, ומצוי פעמים רבות מאד במקרא ששתי תיבות אלו מוקפות לתיבה שאחריהם (כגון: קִיָּא־סִיָּה קִיָּשׁ, שמואל א' כ"א ה'. קִיָּא־סִיָּה קִיָּשׁ, שם ו'. קִיָּא־סִיָּה אִתִּי אִשְׁתּוֹ, שם ל' כ"ב. וכן רבים נוספים: שמואל ב' י"ג ל"ג, מלכים ב' ה' כ', ישעיה ס"ה י"ח, רות ג' י"ח).

^{נא} וכתב ברויאר (רשימת הנוסח ומקורותיו) שנראה שמחמת הדמיון בין המתג למרכא בכתבי היד, היו שהחליפו והטעימו 'קִיָּא־סִיָּה' במרכא במקום 'קִיָּא־סִיָּה' במתג, ומחמת שהטעימו את תיבת 'כִּי' במרכא, ביטלו את המקף, והטעימו 'כִּי אִסְיָה' במרכא אלא מונח, היו סופרים שתיקנו והטעימו 'כִּי אִסְיָה' במונח במקום המרכא (זהו המקור לשלישת הנוסחאות השונות, הנוסח המקורי הוא 'קִיָּא־סִיָּה' במתג ומקף, כמו שמוטעם בספרים המדויקים. הנוסח 'כִּי אִסְיָה' במרכא שהביא מנחת שי, שמקורו בטעות. והנוסח 'כִּי אִסְיָה' במונת, שהגיע מתיקון מוטעה של הטעות).

אך באמת מציאות הספרים מוכיחה שלא כדבריו, שהרי הטעמת 'כִּי אִס' במרכא אינה מצויה בשום ספר, ודברי מנחת שי נובעים ככל הנראה מטעות העתקה (כמבואר לעיל הערה מ"ט). וממילא לא יתכן שהטעמת 'כִּי אִסְיָה' במונת היא הגיעה מתיקון מוטעה של הטעות, אלא כנראה הטעמה זו מקורה בשיטת מסרנים מסויימים, ואינה פרי שיבוש בלבד.

^{מט} באור תורה כתב: 'כי דאם כה במאריך, לא בשופר'. והיינו שתיבת 'כִּי' במתג ('מאריך' הוא כינוי משותף גם למרכא וגם למתג, ולפי הענין מובן אם הכוונה למרכא או למתג) ולא במונת (שמכונה 'שופר' בלשון האור תורה).

ומנחת שי (שדרכו במקומות רבים להביא את דברי האור תורה) כנראה הבין שכתב 'במאריך או בשופר' במקום 'לא בשופר', ולכן כתב שתיבת 'כִּי' מוטעמת במאריך או בגלגל (מונח), ולא במקף, וכוונתו, שתיבת 'כִּי' מוטעמת בפני עצמה, או במרכא או במונת, ואינה מוקפת. ואכן בדיבור המתחיל הטעים מנחת שי 'כִּי' במרכא.

למעשה נראה בבירור שהוא שיבוש העתקה של המנחת שי, והטעמת 'כִּי' במרכא אינה נמצאת בשום ספר, והטעמת מרכא לפני מהפך אף אינה אפשרית על פי כללי הטעמים (ע"פ הערת המהדיר במנחת שי מהדורת בצר).

^י וכתב כאן במסורת הקריאה שהנכון הוא שמוטעם כאן 'כִּי אִסְיָה' במונח, ולא 'קִיָּא־סִיָּה' במקף, וכמו שמוכח מהמסורה (בראשית ט"ו ד'). וכן כתב ברכב בהערותיו לתנ"ך יהואש.

וכוונתם, שעל הפסוק 'קִיָּא־סִיָּה אִשְׁר יִצְא מִמִּצְרָיִם' (בראשית ט"ו ד') נמסר במסורה במק"ג ג' מוקפים. וכוונת המסורה היא, שבכל מקום במקרא שכתוב הצירוף 'כִּי אִס', הטעם בתיבת 'כִּי', ותיבת 'אִס' מוקפת לאחריה (כגון: אִין זָה כִּי אִסְיָה אֱלֹהִים, ויאמר לא אִשְׁלַחְךָ כִּי אִסְיָה אֱלֹהִים, לא יִעָקֵב יִאֲמַר עוֹד שְׁמֶךָ כִּי אִסְיָה אֱלֹהִים), פרט לשלושה מקומות שבהם המקף בתיבת 'כִּי' והטעם בתיבת 'אִס' (והם: קִיָּא־סִיָּה אִשְׁר יִצְא מִמִּצְרָיִם, בראשית ט"ו ד'. קִיָּא־סִיָּה קִיָּשׁ, במדבר ל"ה ל"ג. אִין זָה כִּי־אִס יָעַ לָב, נחמיה ב' ב'). ומוכח ממסורה זו